

Marek Parchem

"Jewish Apocalypticism in Late First Century Israel : Reading Second Baruch in Context", Matthias Henze, Tübingen 2011 : [recenzja]

Collectanea Theologica 82/1, 209-212

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

logów, historyków, ale również tych wszystkich, którzy interesują się okresem Drugiej Świątyni. Mając na uwadze ogrom całego tego przedsięwzięcia – należy mieć tylko nadzieję, że dalsze tomy tego dzieła zostaną szybko opracowane, by jak najszybciej było dostępne opracowanie teologiczne wszystkich najważniejszych słów występujących w zwojach znad Morza Martwego.

ks. Marek Parchem, Warszawa

Matthias HENZE, *Jewish Apocalypticism in Late First Century Israel: Reading Second Baruch in Context*, Texts and Studies in Ancient Judaism 142, Mohr Siebeck, Tübingen 2011, ss. X + 448.

Na początku warto zauważyć, że autor niniejszej monografii poświęconej *Apokalipsie Barucha syryjskiej* (2Bar) zapowiada, że jest to pierwszy tom dwuczęściowego dzieła poświęconego temu dokumentowi. Drugi tom będzie komentarzem do 2Bar, który ukaże się w renomowanej serii wydawniczej „Commentaries on Early Jewish Literature” (CEJL). Od czasu odkrycia syryjskiego tekstu 2Bar przez Antonio M. Ceriani w bibliotece ambroziańskiej w Mediolanie w drugiej połowie XIX w., to apokryficzne pismo doczekało się jedynie kilku monografii oraz tylko jednego komentarza, mianowicie Pierre Bogaert, *Apocalypse de Baruch. Introduction, traduction du syriaque et commentaire*, Sources Chrétiennes 144-145, t. I--II, Paris 1969. Ukazało się również opracowanie krytyczne tekstu syryjskiego 2Bar wraz z fragmentami greckimi i łacińskimi: Daniel M. Gurtner, *Second Baruch: A Critical Edition of the Syriac Text. With Greek and Latin Fragments, English Translation, Introduction, and Concordances*, Jewish and Christian Texts in Contexts and Related Studies 5, New York-London 2009. Autorowi niniejszej monografii oraz zapowiadanego komentarza należą się słowa najwyższego uznania za podjęcie się pracy nad 2Bar, która przyniesie całościowe i nowe opracowanie tego niezwykle interesującego i ważnego dokumentu.

Monografia poświęcona 2Bar, której autorem jest M. H e n z e, składa się z ośmiu rozdziałów, które są poprzedzone *Spisem treści* (s. V-VIII) oraz *Przedmową* (s. IX-X). Dzieło zamyka obszerna *Bibliografia* (s. 377-415), indeksy zawierające następujące działy: Biblia Hebrajska, apokryfy z Septuaginty, Qumran, Nowy Testament, apokryfy Starego Testamentu, Filon z Aleksandrii, Józef Flawiusz, autorzy wczesnochrześcijańscy, papirusy, literatura rabiniczna, autorzy greccy i rzymscy (s. 417-443) oraz *Indeks współczesnych autorów* (s. 444-448).

Autor w *Przedmowie* (s. IX) stwierdza, że celem jego monografii jest ukazanie *Apokalipsy Barucha syryjskiej* (2Bar) w szerokim kontekście historycznym i literackim I w. po Chr., aby wyeksponować główne tematy tego dzieła, przedstawić apokaliptyczny program zaproponowany przez autora apokryfu oraz umiejscowieniu tego niezwyklego dokumentu w kontekście judaizmu po 70 r. po Chr.

W pierwszym rozdziale (*Introduction*, s. 1-15) autor zwraca uwagę na fakt, że chociaż *Apokalipsa Barucha syryjska* jest znana od dawna, to jednak nie cieszy się zbyt dużą popularnością wśród uczonych. W podejściu do tego dokumentu M. Henze zauważa pewien paradoks, mianowicie 2Bar jest często cytowana i wielu uczonych powołuje się na jej treść, ale niezwykle rzadko jest ona studiowana dla niej samej, tzn. w kontekście jej tematów i celu całej książki. Przyczyną braku większej popularności może być to, że tekst 2Bar zachował się w całości jedynie w języku syryjskim. Jednak są też inne powody, które o wiele bardziej wpłynęły na małe zainteresowanie tą księgą. Po pierwsze, 2Bar jest apokryfem, co w oczywisty sposób stawia ją w „gorszej” pozycji niż biblijne księgi kanoniczne. Po drugie, 2Bar jest apokalipsą, co dla wielu uczonych jest przyczyną jej „mniejszej” wartości. Po trzecie, często 2Bar pozostaje w cieniu *Czwartej Księgi Ezdrasza* (4 Ezd).

Rozdział drugi (*Prolegomena*, s. 16-70) wprowadza w podstawowe zagadnienia 2Bar, a więc tekst i jego historia, tytuł, oryginalny język, data powstania, autor oraz proveniencja, gatunek literacki, struktura całego dzieła. Autor przedstawia również krótką historię badań oraz omawia najważniejsze przekłady i główne monografie poświęcone 2Bar.

Kolejne rozdziały (tj. 3–7) omawiają poszczególne zagadnienia, opierając się na strukturze 2Bar, zaproponowanej przez M. Henze. Powodem takiego ujęcia materiału jest obserwacja autora monografii, że w 2Bar poszczególne rodzaje literackie są użyte w celu podkreślenia różnych aspektów apokaliptycznego programu odbudowy judaizmu po 70 r., który proponuje autor *Apokalipsy Barucha syryjskiej*. Do najważniejszych rodzajów należą: proza narracyjna, dialog objawieniowy między Bogiem i Baruchem, publiczne przemówienie Barucha, symboliczna wizja senna oraz list. Każdy z kolejnych rozdziałów monografii jest poświęcony tym poszczególnym rodzajom literackim i rozpoczyna się od analizy danej partii tekstu 2Bar, a potem następuje omówienie zagadnień tematycznych z tym związanych.

Rozdział trzeci (*Inhabiting the Biblical Space: Second Baruch and the Jewish Bible*, s. 71-126) koncentruje się na analizie prozy narracyjnej. M. Henze zajmuje się w nim prologiem (2Bar 1-9), omawiając jego strukturę i główne motywy, przeprowadza wnikliwe badania literackiej historii tradycji dotyczącej osoby

Barucha, najpierw w Biblii Hebrajskiej, a potem w Księdze Barucha (LXX) oraz w samej *Apokalipsie Barucha syryjskiej*, a na końcu przedstawia użycie w 2Bar tekstów z Biblii Hebrajskiej.

Rozdział czwarty (*An Argument Among Unequals: God in Dialogue with Baruch*, s. 127-186) jest poświęcony omówieniu objawieniowego dialogu jako formy przekazu treści w pismach apokaliptycznych. Autor, analizując dialogowe sekcje całej księgi, zwraca uwagę na bardzo ważną rolę dialogu objawieniowego należącego do ustnej formy przekazu treści w formułowaniu głównych tematów w 2Bar. W tym rozdziale znajduje się również dogłębne omówienie wzajemnych relacji istniejących między 2Bar a 4Ezd.

Rozdział piąty (*Speaking Publicly: The Place of Second Baruch in Post-70 CE Judaism*, s. 187-252) stanowi analizę trzech mów Barucha znajdujących się w 2Bar. Autor stwierdza, że mowy odzwierciedlają teologię deuteronomiczną ukazaną w kontekście apokaliptycznym. Niezwykle doniosłym i cennym jest argumentacja, że 2Bar nie była – wbrew obiegowym opiniom wielu uczonych – pismem jakiegoś dysydenta, ale dziełem intelektualisty, który był przekonany o tym, że jego program apokaliptyczny skoncentrowany na Torze stanie się dominujący w judaizmie, co przyczyni się do przetrwania wspólnoty żydowskiej i zachowania swojej tożsamości religijno-narodowej po klęsce 70 r.

Rozdział szósty (*Time Made Visible: Second Baruch's Eschatology*, s. 253-320) zawiera omówienie dwóch symbolicznych wizji sennych. Autor, analizując eschatologię znajdującą się w 2Bar, przedstawia następujące zagadnienia: wypełnienie czasu, oczekiwania mesjańskie oraz nadzieja na zmartwychwstanie zmarłych. Na uwagę zasługuje ekskurs (*Second Baruch and Early Christianity*, s. 321-349) poświęcony porównaniu 2Bar z pismami dwóch autorów nowotestamentalnych, mianowicie Pawła i Mateusza.

Rozdział siódmy (*Apocalyptic Epistolography*, s. 350-371) jest poświęcony listowi Barucha (2Bar 78-86) w kontekście i na tle epistolografii apokaliptycznej. Autor argumentuje, że list jest integralną częścią całej księgi, zaś zastosowanie takiej formy literackiej wyraża myśl, że treść tej apokalipsy jest przeznaczona dla całego Izraela, również w diasporze.

Rozdział ósmy (*Epilogue: Reading Second Baruch in Context*, s. 372-375), jako ostatni, stanowi podsumowanie całej monografii, w którym autor zbiera wyniki przeprowadzonych badań i przedstawia ich najistotniejsze korzyści. Niezwykle cenne jest to, że wnioski zostały ujęte w sposób bardzo zwięzły i syntetyczny, co pozwoliło na wyekspozowanie tego, co było podstawowym celem pracy.

Monografia poświęcona *Apokalipsie Barucha syryjskiej* (2Bar) autorstwa M. Henze zasługuje na szczególne uznanie. Mimo niektórych zbyt radykalnych

i niekiedy kontrowersyjnych tez przyjętych przez jej autora, monografia w sposób znakomity przybliży treść i problematykę 2Bar. Autor w doskonały i nowatorski sposób omawia wszystkie kwestie związane z tym pismem w jego szerokim kontekście judaizmu I w. po Chr., co z pewnością przyczyni się do dalszych badań dotyczących zarówno 2Bar, jak i całej literatury powstałej w tym okresie. Moim zdaniem, ta książka będzie się cieszyć zainteresowaniem nie tylko wśród specjalistów, ale również wśród wszystkich interesujących się okresem, w którym ta apokalipsa powstała, a więc czasem formowania się chrześcijaństwa i judaizmu rabinicznego.

ks. Marek Parchem, Warszawa

Mirosław KOROLKO, *Podręcznik retoryki homiletycznej* Wydawnictwo WAM, Kraków 2010, ss. 304.

Misyjny nakaz Jezusa Chrystusa jest zobowiązaniem w każdym czasie, niezależnie od uwarunkowań i opresyjności epoki. Świadectwo męczenników od pierwszych wieków było najdoskonalszym potwierdzeniem wiary w Zmartwychwstałego Pana. Choć przez wieki podejmowano niezwykle liczne próby udowodnienia, że Jezus z Nazaretu jest postacią mityczną, a jeśli nawet żył, ważniejsza jest legenda i opis słów i czynów, które mogą budzić wzruszenie i podziw. Nie zmienia to faktu, że słowa i czyny Jezusa Chrystusa są zasadniczym orężem w walce o prawdę, a zatem w walce o życie, bowiem dla prawdy można nawet oddać życie. Z tego powodu chrześcijanie pierwszych wieków patrzyli na męczenników jak na autentycznych świadków, na ich grobach budowano ołtarze, ich imiona przywoływano w mowach pochwalnych. Owe słowa niosące pochwałę męczenników zwiemy panegirykami.

Dzieje Kościoła niosą w sobie obowiązek zachowania depozytu prawdy. Kościół nie rości sobie prawa do monopolu na prawdę, lecz chce jej strzec i coraz pełniej ją odkrywać. Piłat pytał w pretorium Jezusa Chrystusa o prawdę, choć tekst ewangeliczny nie wskazuje, by pragnął ją poznać. Słowo Chrystusa: „Poznacie prawdę, a prawda was wyzwoli” z Ewangelii św. Jana są zobowiązaniem dla każdego wierzącego. Można zaryzykować tezę, że nie tylko dla każdego wierzącego, ale dla każdego człowieka, bowiem fundament egzystencji powinna być droga ku odkrywaniu rzeczywistości. W ciągu wieków wiele razy okazywało się, że prawda jest niewygodna, że przeszkadza i budzi wyrzuty sumienia. Co więcej, prawda jest zawsze śmiertelnym niebezpieczeństwem dla każdej ideologii. Obrona prawdy nie jest sprawą beznadziejną, ale skuteczność wymaga pobudzenia siły skutecznego rozumowania i argumentacji.